

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11047997>

1-4-СИНФЛАРДА ТАСВИРИЙ САНЪАТ МАШҒУЛОТЛАРИ ВА УЛАРНИ ЎҚИТИШ

Қамбарова Насибахон

Андижон давлат педагогика институти

"Тасвирий санъат ва муҳандислик графикаси" йўналиши 2-босқич талабаси

***Аннотация:** Ушбу мақолада болаларнинг ёшлигидан бошлаб, тасвирий санъат ўзининг таълимий ва тарбиявий соҳаларининг сир-асрорлари ҳақида маълумот берилган. Бошланғич синфларда ўқувчиларга қуйидаги машғулотлар орқали тасвирий санъатни ўрганиш ва ривожлантириш ҳақида айтилган.*

***Калит сўзлар:** композиция, қалам, ранг, тасвирий санъат, объект, санъатишунослик, қаламтасвир.*

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А. Каримовнинг ташаббуси билан ўрта умумтаълим мактабларини ислоҳ қилиш масаласи мамлакатимиз халқ таълими ходимлари олдида алоҳида вазифалар қўймоқда. Президентимизнинг 1997-йилги Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг IX сессиясида сўзлаган нутқида мамлакатимизда ўрта таълим мактаблари фаолиятидаги камчиликлар очиб ташланиб, уни қайта қуриш режалари ҳақида аниқ ва реал кўрсатмалар берилган.

Таълим-тарбия назарияси тажрибасидан шу нарса маълумки, умумий таълимнинг асосий босқичи бошланғич синфлар (1-4-синфларда) даври бўлиб, унда бола шаклланади. Чунки бола ҳам жисмоний, ҳам ақлий, ҳам маънавий жиҳатдан ғоят тез ривожланади. Бу даврда болалар барча билимлар заминини ўзида мужассам қилиб, жами фанлардан бошланғич маълумот олади. Болалар бу даврда моддий оламни кўришни, кузатишни, улардан олган таассуротларни текширишни ўрганади. Бу малакалар бошланғич синфларда ўрганадиган ўқув фанлари дарслари асосида амалга оширилади. Шу боисдан бошланғич синфларда ўқитиладиган ўқув фанлари зиммасига жуда катта масъулият юкланади.

Бошланғич синфларда ўрганиладиган тасвирий санъат ўқув фани ҳам бугунги болаларимизнинг таълимий ва тарбиявий соҳаларида беқиёс аҳамият касб этади. Мактабда ўқитиладиган тасвирий санъат фани болаларга табиат ва жамият қонунларини, уларнинг шакли, тузилиши, ранги, ўзаро боғлиқлиги

ҳақида дастлабки тушунчаларни беради. Бу уларнинг ёшлигидан материалистик дунёқарашларини шакллантириб, уни ривож топтиради.

Маълумки, мактабдаги бирон фан табиат ва унинг элементларини ўқувчига шакли, тузилиши, ранги ва мазмун жиҳатидан ўргатмайди. Буни фақат тасвирий санъат ўқув предмети амалга оширади. Шу боисдан болаларнинг ёшлигидан бошлаб, тасвирий санъат ўзининг таълимий ва тарбиявий соҳаларининг сир-у асрорларини уларга очади. 1-синф ўқувчисига тасвирий санъат оддий чизиқ нимадан иборат, уни қандай чизиш керак, шакл нима, у қандай тасвирланади, шаклни натурадан олиб, дафтар юзасига қандай туширилади, барг, ўсимлик, дарахтлар, қуш ва ҳайвонлар, уларнинг тузилиши ва ранглари ҳақида дастлабки илмий маълумотларни беради. Предметларни кўришни, нарсалар шаклидаги ўхшашликлар, фарқлар, уларнинг шаклланиши ва ривожланиши, ранглари, ранглардаги ўхшашликлар каби ҳали бола билмайдиган нарса ва воқеалар ҳақида, уларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши бўйича маълумот оладилар. Бу жараён 2-3 ва ниҳоят 4-синфларда ўсиб, такомиллашиб, ривожланиб боради. Бошланғич синфлардаги тасвирий санъат дастури нарсанинг ўзига қараб расм чизиш, тематик композициялар устида ишлаш, бадий-амалий санъат, ҳайкалтарошлик, санъат асарларини идрок этиш каби турларини ўз ичига олади. Аммо дастурда 1-2- синфлар учун санъат асарларини ўрганишга алоҳида дарс соати берилмаган. Бу жуда тўғри, сабаби бошланғич синфдаги асосий вазифа нарсалар расмини қаламда ва бўёқда ишлаш малакасини шакллантириш ва оширишдан иборат бўлади. Янги дастурда:

1. Сухбат.
2. Рангтасвир.
3. Графика (қаламтасвир).
4. Ҳайкалтарошлик.
5. Меъморчилик.
6. Амалий ва дизайндан иборат бўлган олти йўналишда билим- малака бериш кўзда тутилади.

Бу йўналишларнинг ўқув-тарбия вазифаси:

1. Санъатшунослик асослари (фаолиятдан).
 2. Тасвирий фаолият (натурага қараб расм чизиш ва тасаввурлар асосида расм ишлашдан).
 3. Композиция фаолияти (мавзули ва безакли композиция)дан иборат бўлади.
- Бу вазифаларнинг бажарилиши рангтасвир, қаламтасвир (график), ҳайкалтарошлик машғулотлари мазмунида ўз ифодасини топади.

Бошланғич таълимнинг 1-2-синфларида санъат асарларини ўрганиш бўйича алоҳида дарс соати берилмаган бўлса-да, расм чизиш машғулотларида бир неча

санъат асарлари ўзига хос талабда таҳлил қилинади. 3-синфда 2 соат суҳбат берилади. Бунда «Санъатда ранг, ранг турлари, совуқ ва иссиқ ранглар», «Санъатда турмуш воқеаларининг тасвирланиши» мавзулари ўрганилади. Бу машғулотларда ўқитувчи болалар билимига, ёшига кўра санъат асарларини танлайди. Унда атоқли рассомларнинг манзара, портрет, турмуш жанрида яратилган асарлари таҳлил қилинади. Суҳбатда табиатда ранг, уларнинг турланиши, иссиқ ва совуқ ранглар, уларнинг санъат асарининг яратилишида тутган ўрни, шунингдек, санъат асарларининг жанрларга, турларга бўлиниши ва турмуш жанрида яратилган асарларнинг тузилиши, ундаги рангларнинг ишлатилиши ҳақида маълумотлар берилади. 1-4-синфларда тасвирий санъат машғулотлари ўқувчиларга расм тушиш, ранглар билан ишлаш ва қаламларни тўла чиқаришни ўрганиш имкониятини беради. Бу синфларда ўқувчиларга куйидаги машғулотлар орқали тасвирий санъатни ўрганиш ва ривожлантириш мумкин:

1. Рангли қалам ва бўялар билан ишловчи машғулотлар: Ўқувчилар пастел, акварел ва гуаш қаламлар ёки бўялар билан расм тушишни ўрганиш учун машғулотлар тайёрлашади. Уларнинг рангларни тўла чиқариш, қалинлик ва ёрқинликларини тушуниш ва уларни ишлатишни ўрганишга ёрдам беради.
2. Табиат манзаралари ёки оддий объектлар тушириш: Ўқувчилар табиат манзаралари, оддий объектлар ёки инсонларни тушириш машғулотлари орқали расм тушишни ўрганишади. Улар табиатнинг турли кўринишларини, объектларнинг шаклларини ва деталларини тушунишга ёрдам беради.
3. Тушунтирувчи расм тайёрлаш: Ўқувчилар ўзларининг ҳаётидан, ҳаёлидан ёки китоблар, кинолар, концертлар ва бошқа мавзулар асосида тушунтирувчи расм тайёрлашни ўрганишади. Бу машғулотлар уларнинг ижодий фикрини ривожлантиришга ёрдам беради.
4. Коллектив рассомлик: Ўқувчилар жамоатчилик билан биргаликда расм тушиш ва рангларни ишлатишни ўрганишади. Улар бошқа ўқувчилар билан биргаликда лойиҳалар яратиш, коллектив рассомлик машғулотлари ташкил этиш ва ижодий гуруҳ ишлари устида ишлаш имкониятига эга бўлади.

Бу машғулотлар ўқувчиларга тасвирий санъатни севимли ва илғор кўринишда ўрганиш имкониятини беради ва уларнинг ижодий потенциалларини ривожлантиришга ёрдам беради. Ўқитувчилар бу машғулотларни ўтказиш орқали ўқувчиларни рассомлик маҳоратини ривожлантириш ва уларнинг ижодий фикрларини қўллаб-қувватлашга интилишлари мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Расулова М.Ш. Болаларни мактабга тайёрлаш даражасини ва тайёргарлигини аниқлаш мезонлари. -Т., ЎзПФТИ, 1994.
2. Педагогика. А.К.Минавваров тахр. остида. Т., Ўқитувчи, 1996.
3. Методика обучения изобразительной деятельности X конструированию. Учебное пособие для учащихся пед. уч-щ. под ред. Т.С.Комаровой. 3-е изд. дораб. М., Просвещение 1991.
4. Ҳасанов Р. Мактабда тасвирий санъатни ўқитиш методикаси. Т., Фан, 2004.
5. Эгамов Ҳ. Бошланғис синфларда бадий қуриш-яшаш. Бошланғич синф ўқитувчилари учун методик қўлланма. Т., 1995.